

КАПИТАЛНА СТУДИЈА О КУЛТУРИ СРБА У БОКИ У XVIII ВЕКУ

Савина као симбол и образац

У метежном добу, у опасном жрвњу између три велике силе (Турске, Венеције и Аустрије), Срби у Приморју носе тада веома тешко бреме. Немају своју државу ни уистину јединствену црквену организацију, изложени су уценама да се покатоличе и да буду топовско месо у туђим ратовима. Па ипак, они налазе начине да одбране сопство, свест о целини и опстанак. Усред тих епохалних искушења, започињу дугу борбу за подизање Велике цркве манастира Савина, храма кодираног на посебан и далекосежан начин... Истраживање др Марине Матић, архивско и теренско, трајало је скоро десет година, на десет језика, од Боке и Венеције, преко Београда и Карловаца, до Москве и Петрограда. Пред нама је сериозна синтеза која нас подсећа на предболоњске висине српске науке и српских универзитета

Пише: Мишо Вујовић

Када се један скоро десетогодишњи научно-истраживачки подухват одвија под благословом митрополита Амфилохија, сада блаженопочившег, и када круну тог подухвата као издавач потписује (пored осталих) митрополит Јоаникије, онда та књига

несумњиво заслужује посебну пажњу и вредновање. А управо је тако са капиталном студијом др Марине Матић „Манастир Савина у XVIII веку. Православни идентитет и млетачка власт“, изашлом поткрај 2022. Ту богато илустровану и лепо уобличену монографију (опрема Жељка Рајачића и Радомира Милића) објавили су заједнички Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, Митрополија црногорско-приморска и Православни богословски факултет у Београду. Рецензенти су угледни професори Београдског универзитета Бранислав Тодић, Зоран Ракић и Милош Ковић, а уредник проф. др Душан Крцуновић.

Докторска дисертација на исту ову тему одбрањена је на Катедри за историју уметности Филозофског факултета у Београду 2015. године. „Овај узорни рад је на нивоу најславнијих дана наше Катедре и биће нам на понос“, рекао је том приликом проф. др Зоран Ракић, члан комисије.

Али ауторски и истраживачки рад је настављен и после тога, годинама, па је сав уливен у велику синтезу која је сад пред нама, категоризована као *научна монографија од међународног значаја*.

У средишту овог истраживања је градња Велике цркве манастира Савина у вртложном и тешком XVIII веку. Око тог вишеструко важног и парадигматичног подухвата, Марина Матић исплела је и предочила нам „историју и културу, веру и уметност, поглед на свет и живот Срба у Боки у том тешком времену“. То је раздобље од 1687, када Млечани истерују Турке из Херцег-Новог и освајају град, па све до пада Млетачке републике сто десет година касније (1797). Тада се одвијају Први (1684–1699) и Други морејски рат (1714–1718). У Боку, одакле су отишли Турци, Млечани насељавају српска племена из херцеговачког залеђа и придружују их већ присутном српском становништву. У млетачко-турским борбама срушен је манастир Тврдош (1693–1694) и тврдошки монаси прелазе у Савину. (...)

И ДАНАС ХЛЕБ НАСУШНИ

„У метежном добу, у опасном жрвњу између три велике силе (Турске, Венеције и Аустрије), Срби у Приморју носе тешко бреме. Немају своју државу ни уистину јединствену црквену организацију, изложени су уценама да се покатоличе и да буду топовско месо у туђим ратовима. Па ипак, они налазе начине да одбране сопство и опстанак. Упркос даљинама и препрекама, дубински се вежу за Карловачку митрополију, једино српско велико средиште у то време, и помоћ траже у Русији. Не допуштају да буду одсечени од српске идеје, не губе свест о целини српства и везу са њом. Потресна је њихова тиха историјска зрелост и мудрост“, појашњава се у једном од референтних пратећих текстова. „Усред тих епохалних искушења, они започињу дугу борбу за подизање Велике цркве манастира Савина. То прегнуће траје кроз цео XVIII век и око њега се плету економски напори, политичке и идејне борбе, друштвени и верски живот. Велика црква манастира Савина постаје симбол и образац. У њу су уграђене кључне идеје које у то време следи Карловачка митрополија, наравно, прилагођене конкретном локалном окружењу. Та црква постаје прототип за цео низ српских светиња у Боки, као што су храмови у Рисну, Бијелој, Гошићима, Јошицама, Богишићима... И можда није случајно што је исте године, 1797, потпуно завршен овај савински храм и заувек пала Млетачка република.“

Било је неопходно реконструисати, документовати и протумачити целу епоху, дати широк контекст, да би се објаснили архитектура, ликовни програм и сакрално-култна значења савинске Велике цркве, првог српског барокног храма у Боки. Архивски и теренски рад обухватили су огроман простор, од Котора и Луштице, преко Венеције, Београда, Сремских Карловаца, до Кијева, Петрограда и Москве. До нарочито важних налаза дошло се у Државном архиву у Венецији, Политичко-управном млетачком архиву у Херцег-Новом, Архиву САНУ (Заоставштина Јована Томића) у Београду, Археографском одељењу Народне библиотеке Србије, као и у архивама манастира Савина, Бања код Рисна, Ђурђевим ступовима у Беранама... Коришћена је грађа на десет језика, старих и данашњих. Отклоњено је више чворишних недоумица и противречности, исправљене су грешке које су у литератури преписиване без провере још од времена Стојана Новаковића (1842–1915). Омогућено нам је да дубље и потпуније сагледамо значај епископа из породице Љубибратић (Саватија и Стефана), чувених савинаца Леонтија Рајовића, Арсенија Милутиновића, Дионисија Новаковића, Симеона Марковића Драгуличића, Инокентија Дабовића(...), као и бококоторске сликарске породице Димитријевић–Рафаиловић и бјелопољских Лазовића (Симеона и Алексија). Изузетне су и странице о култу иконе Богородице Савинске, Чудотворице, заштитнице манастира, града и православних у целој Боки.

„Манастир Савина у XVIII веку“ је сериозна синтеза која нас подсећа на предболоњске висине српске науке и српских универзитета. Изнад свега, међутим, ова студија нам из дубина историје доноси врло дирљив пример како су Срби, и у најтежим околностима,

успевали да сачувају идентитет и самосвест, име и образ, завет предака и наду потомака. То нам је и данас хлеб насушни. <

(Извор: ИН4С, 21. фебруар 2023, www.in4s.net)

Објављено: среда, 22. фебруар 2023, 19:39h